

Prvorepubliková policejní terminologie označovala, vzhledem k původní rakouské tripartici, to jest dělení trestných činů podle závažnosti, na: zločiny, přečiny a přestupky, pachatele nejzávažnějších trestných činů, jako zločince.

Lupiči pokladen

Pachatelé, pro které se páchaní trestných činů stalo řemeslem, povoláním a zdrojem obživy, byli označováni jako zločinci z povolání. Mezi zločince z povolání patřili zloději, podvodníci, pachatelé různých trestných činů násilného a mravnostního charakteru, jakož i jejich společníci - slidiči, nazývaní agenti. Mezi zloději tvořili zvláštní skupinu lupiči, to jest zloději, kteří se zmocňovali peněz a věcí po násilném odstranění překážek. Podle napadaných objektů byli lupiči děleni do kategorií: lupiči bytů, sklepů, půd, vil, skladišť a podobně. Neustálým pácháním trestných činů stejného druhu a zdokonalováním používaných metod a nástrojů se z některých pachatelů stávali „specialisté“. Elitu mezi všemi však tvořili lupiči pokladen, neboli „kasaři“, kteří byli známi svojí zručností, ale i nebojácností.

Vylupování pokladen a trezorů bylo rakouským trestním zákonem z roku 1852 považováno za zločin a vzhledem k tomu, že se jednalo o „krádež na věcech zamčených“, postačovala výše způsobené škody pouze 500 Kč a trestalo se na svobodě, a v nejzávažnějších případech spojených s útoky na bezpečnost života osob, i na životě. Uvedený trestní zákon, který platil téměř sto let, počítal se sankcí i pro zámečníky a jiné řemeslníky, kteří by zhotovili nebo padělali klíče neznámým osobám nebo zhotovili klíče podle podezřelých forem či otisků, a pro vetešníky, obchodující s padělanými klíči. Za uvedený přestupek hrozila peněžitá pokuta od padesáti do sta korun, při druhém opakování pokuta v dvojnásobné výši a při třetím ztráta živnosti.

V devadesátých letech 19. století byly nahrazeny po staletí používané dubové truhlice „pokladnami“, které se kromě větší mechanické odolnosti vyznačovaly i odolností proti požárům. Tato potřeba vyvstala zejména v návaznosti na zavádění papírových peněz. K označení těchto pokladen zevšedněl název „wertheimka“ po jednom vídeňském výrobcí Franzi Wertheimovi. Pokladny, vyráběné zejména ve Vídni a v Budapešti, byly tvořeny 2 - 5 mm silným plechovým pláštěm, 8 - 10 cm silnou vrstvou vysokopecního popílku (odtud název popelky) a opět 2 - 5 mm silným vnitřním plechovým pláštěm. Výrobci je označovali jako ohnivzdorné a jejich uživatelé (banky, velké obchodní domy, státní úřady a boháči) je považovali rovněž za nedobytné. Na území Čech a Moravy přetrvával tento všeobecně uznávaný názor až do roku 1906, kdy haličtí zločinci Adamski a Waszinski velkými a těžkými nástroji vyloupili ohnivzdornou pokladnu zlatníka Severýna v Praze v Jindřišské ulici. Adamski a Waszinski byli tudíž první lupiči pokladen, změnili všeobecný názor na odolnost ohnivzdorných pokladen a dali podnět domácím zločincům k následování. Dva roky poté, v roce 1908 došlo k zajímavému případu vyloupení pokladny ve spořitelně v pražském Karlíně, o které se pokusil jedné zimní neděle Eduard Linhart poté, co se do pokladní místnosti dostal prokopáním podlahy ze sklepních prostor. Za svůj nedokonaný čin si odseděl osm let těžkého žaláře v trestnici na Pankráci.

Zprvu se lupiči pokladen rekrutovali výhradně z kovodělníků, kteří se pokoušeli se střídavými úspěchy o vyloupení ohnivzdorných pokladen. Neodborníci si na „nedobytnou“ pokladnu vůbec netroufali, neboť to bylo v podsvětí považováno za velmi těžký a odvážný zločin. Dopadení

lupiči pokladen byli považováni za nebezpečné zločince a byli trestáni dlouholetými těžkými žaláři. Uvedené tresty na svobodě a nucená práce v donucovacích pracovnách byly dostatečnou výstrahou pro jiné zločince, a k vylupování pokladen tudíž docházelo jen zřídka.

Poválečné období

Významným mezníkem se však stala první světová válka, kdy došlo pod vlivem válečných hrůz k uvolnění morálky, smyslu pro pořádek a zásadně se změnil názor na majetek, život a čest člověka. Rapidně vzrostla touha po lehkém zbohatnutí na úkor jiného. Lidé, kteří před světovou válkou poznali sotva okresní město, prošli během války mnoho zemí. Poznali vymoženosti techniky, odvykli poctivé práci a snažili se žít co nejlépeji. Od roku 1918 začal značně stoupat počet vyloupených pokladen. Na jejich vylupování se kromě kovodělníků začali specializovat i neodborníci a zločinci jiných kategorií. Zprvu byly středisky lupičů pokladen zejména větší města, jako Praha, Brno, Olomouc a Moravská Ostrava. Lupiči podnikali za využití automobilu nebo vlaku výjezdy na venkov a vylupování se postupně přiučili i venkovští zločinci. V roce 1930 bylo v evidenci lupičů pokladen československého četnictva vedeno zhruba 700 osob, z nichž tvořili kovodělníci 140, dělníci 80, různí řemeslníci 85, a různí agenti, jako slidiči, 60. V období první republiky se vylupováním pokladen začali zabývat i potulní cikáni, jichž bylo vedeno 25 a nezanedbatelnou část tvořily ženy – manželky a milenky kasařů nebo jiné ženy – společnice, které konaly ponejvíce slidičské, přechovávačské a zprostředkovatelské služby. Počet vyloupených pokladen byl v roce 1922 100, v roce 1927 480 a kulminoval v roce 1933, kdy činil 760 případů. Jednotlivé četnické stanice zasílaly hlášení o vyloupených pokladnách ke zveřejnění v Ústředním policejním věstníku, vydávaném jednou týdně pražským policejním ředitelstvím a od roku 1929 Všeobecnou kriminální ústřednou pro území celého státu. Pro ilustraci uvádím úplný přepis případů, uveřejněných v Ústředním policejním věstníku, vydaném v prosinci 1928:

22.347. V noci na 2. 12. 1928 vloupali se nezn. pachatelé do kancel. vrchní hosp. správy v Buštěhradě, byli však vyrušeni, načež uprchli, aniž co odcizili. Po nezdařeném zde vloupání vyloupili titíž pachatelé ohnivzdornou pokladnu v kanceláři stát. pivovaru, kde odcizili obnos 5411,10 Kč. Podezřelí jsou 2 nezn. asi 30 r. st. muži, prodávající látky, mluvící německy, jeden větší a druhý menší: slabší post. světle rusých vl., podl. oblič., oděný ve světlé šaty a zimník, a sněd. oblič., čer. vl., oděný v černý dl. zimník, světle šedý klobouk. (Četnická stanice Buštěhrad, odd. Kladno, 8. 12. 1928.)

22.348. V noci na 30. 11. 1928 vyloup. byla ohnivzdorná pokladna záložny v Hor. Beřkovicích a odcizen obnos 7282,15 Kč, dále ze zásuvky stolu 16 Kč, střídanu a z příruční pokladny obnos 4,50 Kč. Jako pachatelé mohli by přijít v úvahu dva nezn. muži, kteří 27. 11. 1928 projeli Hor. Beřkovicemi s malým náp. nízkým, světle natřeným otevřeným autem s čer. blatníky a zn. N a domněle č. 572. (Četnická stan. Horní Beřkovice, odd. Litoměřice 30. 11. 1928.)

22.349. V noci na 3. 12. 1928 vyloup. byla ohnivzdorná pokladna spoř. a zálož. spolku v Chožově a odcizen obnos 35.388,48 Kč. Jako jeden z pachatelů přichází v úvahu neznámý muž, domněle jménem Eisenhammer, asi 35 r. st., prostř. vel., zaval., má černé kučer. vl., plný oblič., černý přistřižený knír. Dále zjištěno, že 2. 12. 1928 přijelo do Chožova šedomodré celokryté osob. auto, snad se zn. O-?-365, z něhož blíže místa vystoupil nezn. asi 30 r. st. muž, podl. plného oblič., špič. nosu, oděný v krátký žlutý kož. kabát, černé lak. botky, modrou čepici, tvaru vojenské. (Četnická stanice Chožov, odd. Chomutov, 4. 12. 1928.)

22.350. V noci na 8. 12. 1928 vyloup. byla ohnivzdorná pokladna v kancel. velkostatku v Jistebnici a odcizen obnos 15.648,60 Kč, dále ze zásuvky psacího stolu malý poníkl. 6ran.

bubínk. revolver. (Četnická stanice Jistebnice, odd. Tábor, 9. 12. 1928.)

22.351. V noci na 1. 12. 1928 spáchán byl pokus vyloupení ohnivzdorné pokladny roln. mlékárny v Kravařích. (Četnická stanice Kravaře, odd. Litoměřice, 2. 12. 1928.)

22.352. V noci na 7. 12. 1928 vyloupena byla pancéřová pokladna v Poříčí a odcizen obnos 4656,90 Kč. Podezřelí jsou dva nezn. muži: asi 35 r. st., vel., štíhlý, hub. oblič., oděný v dl. kabát s plst. límcem, tmavý samet klobouk a asi 25 r. st., oděný v černý dl. kabát, černý klobouk. Téže noci vyloupena byla pancéřová pokladna v Debrném a odcizen obnos 2652,94 Kč. (Četnická stanice Poříčí, odd. Trutnov, 8. 12. 1928.)

22.353. V noci na 14. 11. 1928 vyloup. byla ohnivzdorná pokladna v Řetenicích a odcizen obnos 2544 Kč, dále ze stolu m.j. černá kož. aktovka se jménem Anton Schubert, Maurermeister, Settenz. Pachatelé přijeli pravděpodobně v automobilu. (Četnická stanice Řetenice, odd. Teplice-Šanov, 15. 11. 1928.)

22.354. V noci na 2. 12. 1928 vyloupena byla ohnivzdorná pokladna zálož. spolku ve Sněžném a odcizen obnos 15.526,90 Kč a z kaple plátěná přikrývka na oltář. (Četnická stanice Bystré, odd. Náchod, 4. 12. 1928.)

22.355. V noci na 27. 11. 1928 vyloupena byla ohnivzdorná pokladna Raiffeisenky ve Vésce, okr. Odry, a odcizen byl obnos 21.453 Kč. Podezřelí jsou 2 mladší muži: asi 1,68 m vel., štíhlý, hub. oblič., oděný v krátký zimník s kožeš. límcem, a asi 1,72 m vel., štíhlý, čer. vl., hub. oblič., tmavého přistřiž. kníru, oděný v krátký zimník s kožeš. límcem. (Četnická stanice Heřmanice, odd. I. Opava, 29. 11. 1928.)

Výše uvedené případy svědčí o tom, že používání osobních automobilů lupiči pokladen nebylo nic neobvyklého. Je třeba uvést, že se jedná pouze o případy, při nichž nebyli pachatelé zatčeni bezprostředně po spáchání činu. Množství případů, které byly spáchány na přelomu měsíců listopadu a prosince, může vést k domněnce, že si lupiči pokladen chtěli vydělat na vánoční dárky.

Pracovní postup

Základem úspěchu kasařů byla dokonalá znalost situace na místě činu, to znamená místnosti, v níž se pokladna nacházela, zdali byly blízko obydlené místnosti a jaký byl přístup do místnosti, v níž byla pokladna umístěna. V tomto směru lupiči pokladen ve většině případů nahrávalo nedostatečné mechanické zabezpečení přístupů do pokladních místností. Ke vniknutí dovnitř stačilo vymáčknutí okenní tabulky a otevření mřížemi nechráněného okna, nebo otevření jednoduchého zámku u vstupních dveří ohnutým hřebíkem nebo jednoduchým pakličem, což znamenalo minimální časovou ztrátu. A nyní přišlo na řadu lupičské nádobíčko, někdy také nazývané „niklštál“, které bylo tvořeno 2 - 3 různými noži na trhání plechu (hasáky), ruční vrtačkou s několika vrtáky na kov, 2 - 3 páčidly, která se dala navzájem nastavovat na hasáky, čímž se zvýšila jejich páka, a tím pádem i účinnost, olej či vazelína k usnadnění vrtání, kleště, pilka na železo, pilník, svítilna a s postupem času se součástí lupičské výbavy staly i střelné zbraně pro případ vyrušení při práci hlídačem nebo bezpečnostními orgány. Na počátku 1 - 3 hodinové práce bylo nejdůležitější nalezení pověstného „Archimédova bodu“, o který bylo možno opřít hasák, sloužící k trhání plechu. Potom byl navrtán jeden nebo dva otvory do nichž byl vražen hasák, který během několika minut vytrhal stěnu pokladny jako konzervu, a totéž se opakovalo po odstranění popelové výplně i u vnitřní stěny pokladny.

Těžké důkazní břemeno

Byly však případy, kdy se četnictvu podařilo zatknout celou tlupu lupičů pokladen a poté začala mravenčí práce četníků, spočívající v soustředění případů, z jejichž spáchání byla tlupa podezřelá, a zejména pak jejich prokazování. Takovýto úspěch se podařil příslušníkům četnické stanice v Novém Městě nad Váhom, když 31. ledna 1927 zatkli při vloupání do jednoho objektu tříčlennou tlupu nebezpečných lupičů pokladen Jakuba Adlera, Josefa Kuliše a Gejzu Schmiedbauera, u nichž byly nalezeny lupičské nástroje, a tudíž byl předpoklad, že se chystali k vyloupení ohnivzdorné pokladny v Novém Městě nad Váhom. Ostatní četnické stanice a policejní úřady byly vyzvány, aby sdělily případy, u nichž by uvedení zločinci připadali v úvahu jako pachatelé.

Jedna věc je však vědět a druhá dokázat. Lupiči pokladen využívali při své činnosti všech nejmodernějších prostředků a na místech činu zanechávali velmi málo stop. Kromě toho neváhali na svoji obhajobu u soudů platit i větší počet obhájců. To vedlo k situaci, že dopadení lupiči pak byli pro nedostatek důkazů propouštěni na svobodu. V prvních poválečných letech byla jediným vědeckým prostředkem k usvědčení lupičů pokladen daktyloskopie. Kromě toho, jak je výše uvedeno, byly fotografie známých lupičů pokladen uveřejňovány v Ústředním policejním věstníku. Za využití fotografií zločinců byla u případných svědků zjišťována jejich přítomnost v blízkosti místa, kde došlo k vyloupení pokladny.

Vylupování pokladen se dělo zpravidla třemi způsoby: z boku, svrchu či na zámky, a probíhalo následovně: plášť pokladny byl navrtán nebo proražen a poté byl plech pláště trhán hasákem a po odstranění popelové výplně byla obdobně rozpárána vnitřní stěna pokladny. Při vylupování na zámky byl po obnažení poškozen zámkový mechanismus a poté došlo již k otevření pokladny, čímž bylo obejito odstraňování popílku.

Z televize známý případ

Do dějin československé kriminalistiky se zapsal případ lupiče pokladen Aloise Košťála, který se pokusil vyvrátit základy daktyloskopie.

V noci na 25. dubna 1925 byla vyloupena pokladna v kanceláři sklárny v Libochovicích v okrese Roudnice nad Labem a bylo z ní odcizeno 33 965,43 Kč. Místní četníci na místě činu zajistili střepinu skla z okna, na které byl otisk prstu. Uvedená stopa, jak zjistilo tehdejší četnické oddělení poznávacího úřadu policejního ředitelství v Praze, byla otiskem levého ukazováku lupiče pokladen Aloise Košťála a stala se jediným důkazem v soudním procesu, vedeném u Krajského soudu v Litoměřicích. Svědectví Košťálovy ženy a matky, že byl v inkriminovanou dobu doma, jakož i tvrzení obžalovaného, že se nejedná o jeho otisk, nýbrž o otisk jiného pachatele, vedlo k osvobuzujícímu výroku soudu. Státní zástupce však podal odvolání a druhoinstanční soud si vyžádal posudek antropologického ústavu v Praze, zda je možno, aby existoval druhý člověk, který má na prstech stejné papilární linie, jako má Alois Košťál. Profesor Jindřich Matiegka ve svém posudku potvrdil nálezy velitele četnického oddělení štábního kapitána Josefa Povondry a podal obsáhlou vědeckou zprávu, z níž vyplynulo, že omyl jest zcela vyloučen. Dne 2. června 1925 byl Košťál v obnoveném řízení odsouzen na 18 měsíců do těžkého žaláře a dodán do trestnice v Praze na Pankráci. Jeho žena a matka byly zároveň odsouzeny pro křivé svědectví.

V noci na 18. října 1926 byla vyloupena pokladna spořitelního a záložního spolku ve Smolnici v okrese Louny a bylo z ní odcizeno 24 639 Kč. Pachatelé vnikli do objektu z návsí oknem, u něhož nařízli a poté vymáčkli kus skla o rozměrech 27 x 4 cm a vzniklým otvorem otevřeli okenní závěr. Velitel četnické stanice ve Smolnici ještě týž den vezl osobně do Prahy tři úlomky skla a na dvou z nich byl otisk prstu. Štábní kapitán Povondra po pouhém prohlédnutí stop prohlásil, že se s určitostí jedná o otisk levého ukazováku Aloise Košťála, neboť tento otisk mu utkvěl v paměti z doby řízení před soudem v Litoměřicích. Uvedená domněnka byla následně potvrzena porovnáním s daktyloskopickou kartou. Smolničtí četníci byli však velmi překvapeni tvrzením Košťálovy manželky v jejich kladenském bytě, kam ho jeli ihned zatknout, že manžel je v trestnici na Pankráci a že bude propuštěn až 12. listopadu téhož roku. Vedení pankrácké trestnice rezolutně vyloučilo hypotézu případ vyšetřujících četníků, podle níž by Košťál opustil trestnici a po činu se vrátil zpět.

Důvěryhodnost daktyloskopie se tehdy otrásala v základech a štábní kapitán Povondra prožil bezesnou noc, během které přišel na myšlenku porovnat navzájem úlomky skla. Oba úlomky, na kterých byl otisk prstu, se od třetího lišily barvou i tloušťkou. Po přivezení celého okenního křídla bylo potvrzeno, že do otvoru zapadá pouze úlomek, na kterém nebyl otisk prstu. Dalším vyšetřováním bylo zjištěno, že Alois Košťál byl v trestnici pověřen funkcí lampáře, a měl tudíž přístup do různých částí trestnice, kde se mohl stýkat s ostatními trestanci. Na kousky skla z rozbité lampy otiskl svůj levý ukazovák, který zapříčinil jeho uvěznění, a předal je spolu s typem na vyloupení pokladny ve Smolnici dříve propuštěnému trestanci, aby je podstrčil na místě činu. Uvedeným činem sledoval vyvrácení jednoho ze základních východisek daktyloskopie o jedinečnosti a neopakovatelnosti papilárních linií. Tímto chtěl dokázat, že on, jeho žena a matka byli nevině odsouzeni a hodlal žádat náhradu za odpykaný trest. Dokumentace k uvedenému případu je vystavena v expozici Muzea policie ČR v Praze a případ Aloise Košťála se stal námětem pro jeden z případů, řešených policejním radou Vacátkem, s názvem Otisk prstu. Snaha zabránit usvědčení prostřednictvím daktyloskopie vedla lupiče pokladen, ale i další zločince k důslednému používání rukavic a jiných ochranných prostředků. Někteří z kasařů například posypávali místo činu pepřem či pálivou paprikou, aby zabránili svému vypátrání použitím policejního psa.

Legendy mezi kasaři

Zajímavou postavou mezi zločineckou elitou byl vzhledem k typickému způsobu práce mnoha legendami opředený Martin Lecián. Rodák z Předměstí v okrese Uherský Ostroh, který měl ve svých šestadvaceti letech již bohatě popsany trestní list. Na svém kontě měl přestupky krádeže, zlomyslného poškození cizího majetku, přečin krádeže a zločiny krádeže a dezerce. V říjnu 1926 dezertoval po šesté, cestoval po celé Moravě a vylupoval pokladny. Martin Lecián se vyznačoval osobitým rukopisem. Pokladny otvíral takzvaně na zámky, to znamená, že po obnažení 4 - 5 mm silného pláště pokladny ničil zámkový mechanismus a poté již otvíral pokladnu, aniž by musel překonávat dusatý popel, který byl umístěn až za zámkem. Důvod tohoto postupu byl prostý. Při překonávání stěny pokladny z boku nebo shora musel být po odstranění vrchního pláště odstraněn popel, který se obyčejně držel až půl hodiny ve vzduchu, a tudíž bylo v místnosti nedýchatelno. Lecián, nemocný akutní tuberkulózou hrtanu, výše uvedeným postupem šetřil své fyzické síly i zdraví. Po Moravě cestoval se svojí společnicí automobilem, ve kterém převáželi kasařské náčiní. Po jejich zadržení v Prostějově byl Lecián eskortován do nemocnice v Olomouci, odkud přes všechna přijatá opatření 10. prosince 1926 v časných ranních hodinách uprchl spolu s dalším nebezpečným lupičem pokladen Belou

Szekelym. Na svém útěku spáchali společně řadu krádeží, a to například v Droždíně, Hostkovicích, Kroměříži, Kojetíně, Opavě, a v případě střetu s bezpečnostními orgány neváhali použít zbraně. Dne 21. prosince se v Bučovicích rozešli a zatímco Szekely odcestoval na Slovensko, Lecián zůstal na Moravě. Po obou vojenských zbězích bylo v Ústředním policejním věstníku vyhlášeno okresním četnickým velitelstvím ve Vyškově pátrání.

V druhé polovině ledna 1927 Lecián ve strachu před zatčením začal střílet doslova na potkání. Ve Slavkově u Brna zastřelil obecního strážníka, který ho vyrušil při vloupání, za dva týdny v Jihlavě smrtelně zranil pracovníka hlídací služby. Den poté střílel po majiteli vykrádaného obchodu, ale i po četnickém strážmistru Poledňákovi. Při krádežích vloupáním do obchodů a kanceláří napadl řadu pokladen: v Přibyslavicích, Bystřici pod Hostýnem, Hodoníně, Krnově a dalších městech. Při krádežích získal mimo jiné slušný zbrojní arzenál: revolver, dvě pistole a množství nábojů. K dalšímu střetu s bezpečnostními orgány došlo v polovině února, kdy byl při cestě vlakem poznán četnickým strážmistrem Šilhavým, po němž několikrát vystřelil a pak vyskočil z jedoucího vlaku. V té době už v řadě měst visely fotografie Leciána a Szekelyho, o němž se předpokládalo, že zůstal s Leciánem. Leciánovým druhem však v té době byl olomoucký lupič pokladen Ladislav Kašpařík, který byl od konce listopadu na útěku z vojenské trestnice v Terezíně. Večer dne 8. března 1927 potkal četnický strážmistr Antonín Stuchlý ze stanice v Uherském Ostrohu na silnici, vedoucí do Kvačic, neznámého mladého muže, kterého vyzval k legitimování. Muž, ve kterém byl později zjištěn Martin Lecián bez slova vytáhl pistoli a dvěma výstřely usmrtil čtyři měsíce ženatého strážmistra, jehož žena byla těhotná. Následně bylo zalarmováno četnictvo a vojsko a při jedné přestřelce u obce Polešovice byl Lecián zraněn. Zločinci, který ač zraněný stále unikal četnictvu a policii, byly díky tisku připisovány zločiny, kterých se nemohl dopustit. Leciána se podařilo zadržet až 23. dubna 1927 dvěma policejními agentům v Novém Bohumíně.

Po čtyřměsíčním vyšetřování začal šestidenní proces a dne 3. září 1927 byl vynesena rozsudek k vyloučení z armády, propadnutí zbraní, ztrátě volebního práva a k trestu smrti oběšením. Po tom všem se Lecián s Kašpaříkem ještě v noci na 26. září neúspěšně pokusili o útěk z vojenské věznice. Trest smrti, který byl vykonán na dvoře olomoucké vojenské věznice 6. října 1927 v 6.00 hod., ušetřil zločince Leciána umírání na tuberkulózu hrtanu, s níž by se dle tvrzení lékařů nedožil příštího jara.

Neméně zajímavý je i případ „krále moravských kasařů“ Štěpána Grunta, který byl mnohokrát v popředí zájmu moravského četnictva.

V prosinci 1924 pátralo okresní četnické velitelství v Hranicích na Moravě po dvojici mužů, podezřelých z vyloupení poštovní pokladny v Tršticích. Jedním z nich byl zámečnický pomocník Štěpán Grunt z Blatců u Olomouce a druhým byl polský státní příslušník Michal Šavarín.

Po odpykání trestu byl Štěpán Grunt předmětem zájmu bezpečnostních orgánů od podzimu roku 1926 až do poloviny května 1927, kdy byl konečně zatčen. V té době měl již strojní zámečnický Grunt přívlastek krále moravských kasařů, který byl se svojí tlupou postrachem pokladen po celé Moravě. K jeho glorifikaci napomohl i tisk, který gruntově tlupě připisoval téměř každou vyloupenou pokladnu. Uvedenému názoru mnohdy podlehl i bezpečnostní orgány jednotlivých měst a obcí a zásobovaly četnickou stanici, která kasaře zadržela přípis následujícího znění: „Podle novinářských zpráv byl zatčen Štěpán Grunt, král kasařů. Žádám o vyšetření, nepřipadá-li Grunt v úvahu jako pachatel v našem obvodu spáchaných činů...“

Do třetice bylo po Gruntovi pátráno na jaře roku 1932 domovskou četnickou stanicí v Olomouci s tím, že jest hledán více bezpečnostními úřady pro různé trestné činy. V červnu téhož roku stál Grunt se svými třinácti společníky před porotním soudem v Novém Jičíně. Soudní řízení

probíhalo v celkem vzrušené atmosféře. Během líčení byly soudu doručeny tři anonymní dopisy. V jednom z nich se neznámý pisatel dožadoval přísného potrestání Štěpána Grunta, neboť je postrachem celého kraje. Další dva pisatelé vyhrožovali soudu násilím a vraždou, bude-li Grunt odsouzen. Po přečtení uvedených dopisů se Grunt obrátil na porotce, mezi nimiž bylo pět žen, a prohlašoval, že je nešťastný a uvažuje o sebevraždě. Lidé o jeho dětech říkají, že rostou pro šibenici jako jejich táta. Byl rozhodnut, že usmrtí svoje děti, aby nemohly jít v jeho šlépějích. V poslední době prý kradl jen proto, aby získal alespoň 20 000 Kč a měl na cestu do Ruska, kde chtěl začít nový život. Nakonec však prosil o slitování nad rodinou. V pozdních večerních hodinách dne 13. června 1932 byl Grunt odsouzen pro zločin loupeže a krádeže na šest let do těžkého žaláře, jeho společníci Rudolf Maier pro tytéž zločiny na dvanáct let do těžkého žaláře, stolař Josef Pollak pro svádění ke zločinu loupeže a nadržování zločincům na osm let do těžkého žaláře, listonoš Karel Preiss na pět roků do těžkého žaláře, Karel Walter pro zločin loupeže a krádeže na čtyři roky do těžkého žaláře, vesměs zostřeného jedním postem čtvrtletně. Bývalá žena dozorce vězňů Selma Spáčilová pro nadržování zločincům a účastenství na krádeži na 15 měsíců do těžkého žaláře, Ferdinand Schenk pro zločin krádeže na 15 měsíců do těžkého žaláře, Augustin Hajzler pro zločin krádeže na rok do těžkého žaláře a ostatních pět obžalovaných na 3 až 6 měsíců do těžkého žaláře nepodmíněně, vesměs zostřeného postem měsíčně. Pouze jeden obžalovaný byl osvobozen. Tlupa moravského krále kasařů byla odsouzena na čtyřicet let a jeden měsíc do těžkého žaláře.

Nová vědecká metoda

Důsledné používání rukavic lupiči pokladen, ale i prašné prostředí na místě vloupání do popelky, které připomínalo spíše pracoviště cementárny či kamenodrtiče, než pracovnu či kancelář, způsobilo, že daktyloskopie se stala pro boj s lupiči pokladen neúčelnou. V zájmu účinného boje proti lupičům pokladen byla v rámci četnické centrály - Ústředního četnického pátracího oddělení (zřízeného v roce 1928 na místo výše zmiňovaného četnického oddělení u poznávacího úřadu pražského policejního ředitelství) vedena v rámci evidence zločinců z povolání kategorie lupičů pokladen, která v roce 1930 čítala okolo 700 osob. Uvedená evidence se přitom skládala z popisu osoby, způsobu páchání zločinců a fotografií jednotlivých zločinců. Na místech činu vyloupených pokladen začala být místo daktyloskopickým otiskům věnována zvýšená pozornost způsobu provedení, stopám nástrojů na pancířích pokladen, ale i úlomkům nástrojů. Zejména u lupičů pokladen hrály nástroje nezastupitelnou roli, neboť pomocí nich zdolávali překážky, stojící jak na cestě k pokladně, tak i k překonání pokladny jako takové. Kasaři používali kromě komerčně dostupných sériově vyráběných nástrojů (trubkové kleště, posuvné klíče, střihače svorníků, kleště, nůžky na plech, pily na kov, pilníky, struháky, vrtačky, vrtáky, šroubováky, sekáče) i nástroje zhotovované osobně nebo na zakázku, přizpůsobené potřebám nekalého řemesla a osobním zvyklostem (paklíče, hasáky, násadce, páčidla). Zapomenuté lupičské nástroje byly nalézány na místech činu, odhozené při pronásledování, či byly zabavovány při osobních a domovních prohlídkách, prováděných u lupičů pokladen. Za účelem vyhodnocování stop nástrojů na napadaných pokladnách byla v roce 1931 u Ústředního četnického pátracího oddělení v Praze zřízena skupina lupičů pokladen, která se zabývala systematickým bojem proti kasařům za využití nové metody, zabývající se stopami nástrojů na napadaných objektech. Tuto skupinu řídil vrchní strážmistr Ladislav Havlíček, který byl zakladatelem nové kriminalistické disciplíny – mechanoskopie. Jednalo se zejména o stopy

hasáků a jiných nástrojů na pancířích vyloupených pokladen.

Četník Havlíček se srovnáváním stop nástrojů zabýval již během svého působení na četnických stanicích v Ústí nad Labem a v Teplicích-Šanově v severních Čechách, kde se značně rozmohlo vylupování pokladen. V roce 1926 lupičská tlupa vyloupila dokonce pokladnu okresního soudu, kde získala značnou kořist. Tlupu se podařilo zatknout a zabavit u jejích členů i část odcizených věcí. Důkazy, které byly předloženy, dobře organizovaní a situovaní lupiči neustále zeslabovali. Krátce před hlavním líčením se podařilo nalézt na poli za městem brašnu s lupičskými nástroji, které patřily jednomu ze zatčených a byly údajně použity v daném případě. Vzhledem k tomu, že hrozilo propuštění zatčených pro nedostatek přímých důkazů, strážmistr Ladislav Havlíček porovnal nalezené nástroje se stopami na vyloupených pokladnách. Dílem štěstěny byly poškozené pancíře na poslední chvíli uchráněny před kovodělníky, kteří je měli opravit. Po vyčerpávajícím transportu pancířů na četnickou stanici začal proces srovnávání nalezených trubkových kleští se stopami na pancířích, při němž byla zjištěna shoda stop s čelistmi kleští. Uvedené bylo předloženo jako důkaz okresnímu soudu. Vyšetřující soudce přibral dva soudní znalce z oboru mechanika, kteří měli dát dobrozdání k předloženému důkazu. Znalci po prozkoumání prohlásili, že kleště svými čelistmi přesně zapadají do stop na pancířích. V písemně vyhotoveném posudku však uvedli, že čelisti kleští se sice shodují se stopami na pancířích, ale že: „trubkové kleště jsou vyráběny sériově v továrně a nelze proto dokázat, byly-li stopy na pancířích způsobeny právě těmito kleštěmi.“ Soud na základě zásady „In dubio pro reo“ (v pochybnosti pro obžalovaného) na základě uvedeného posudku kasaře osvobodil.

Strážmistr Havlíček byl počátkem roku 1928, od kdy byly zřizovány četnické pátrací stanice, převelen k pražské pátrací stanici a vzhledem ke zdravotním problémům z jízd na služebním motorovém kole v zimním období, nastoupil u Ústředního četnického pátracího oddělení v Praze. Zde se setkal s dožádáním pátrací stanice v Liberci o porovnání dvou zaslaných hasáků se stopami na částech pancířů z vyloupené pokladny. Zatčení pachatelé svůj čin samozřejmě popírali. Vzpomínky na předchozí působiště a nevyřízené „úcty“ s kasaři nenechávaly Havlíčka v klidu. Přes výtky nadřízeného majora Povondry se neustále vracel k tomuto případu. Ke zkoumání stop použil čočky a do měkkého olova pokusné stopy, které porovnával se stopami na pancířích. Při pozorování stop z místa činu i pokusných stop pod různým úhlem osvětlení vyloučil dosavadní předsudky o hladkosti předmětů. Nerovnost povrchu nástrojů, vzniklá jak v procesu výroby, tak i používání nástroje, se stala základem mechanoskopie. Srovnáním přestřížených fotografických zvětšenin stop z místa činu a pokusných stop se podařilo prokázat shodu. Ústřední četnické pátrací oddělení dodalo 28. března 1931 krajskému soudu v Liberci první odborný posudek o stopách hasáku z pokladny obecního úřadu v Granzendorfu a o jejich shodě s hasákem lupiče pokladen E. P., který byl na základě uvedeného posudku odsouzen na dva roky do těžkého žaláře.

Ústřední četnické pátrací oddělení již 29. května 1931 vydalo pro četnické pátrací stanice Směrnici pro stíhání lupičů pokladen, která pojednávala o zajišťování stop hasáků a nástrojů vůbec. Četnictvo při stíhání lupičů pokladen používalo všech dostupných prostředků: telefonu, telegrafu, rozhlasu, aut, motocyklů, jízdních kol, služebních psů, ale i optických, měřičských a fotografických přístrojů. Na základě systematické práce četnictva se podařilo zvrátit trend nárůstu počtu vyloupených pokladen, který, jak již bylo uvedeno, kulminoval v roce 1933 760 případy a v letech 1935 a 1936 dosahoval zhruba 570 případů a v následujících letech ještě klesal. K tomu napomáhala i nová evidence lupičů pokladen, která v roce 1935 čítala 1600, v roce 1936 1810 a v roce 1940 přes 2000 osob, zabývajících se vylupováním pokladen. Vedle

toho byla vedena evidence případů, tvořená fotografiemi i popisem, a sbírka nástrojů, úlomků nástrojů a jiných doličných věcí. Například v roce 1936 bylo skupinou lupičů pokladen provedeno 360 zkoumání, pomocí nichž se podařilo objasnit 173 případů.

Oceněním neúnavné práce vrchního strážmistra Ladislava Havlíčka bylo jeho jmenování za stálého přísežného soudního znalce v oboru mechanoskopie u krajského soudu trestního v Praze. Výsledky svého celoživotního bádání shrnul Ladislav Havlíček do odborné monografie s názvem Mechanoskopie, vydané v roce 1940.

Zločinecká hantýrka

Zločinci z povolání používali svoji zvláštní mluvu, tzv. zločineckou hantýrku, která jim sloužila k dorozumívání před nezasvěcenými osobami, ale byla zároveň výrazem určité stavovské příslušnosti a opovržení nad ostatními lidmi. V Čechách byla hantýrka směsí českoněmeckých, cikánských a německých slov či jejich částí. Pro ilustraci uvádím několik slov, používaných lupiči pokladen, a jejich pravý význam:

ALMARA - pokladna

ANTOUŠKÁRNA - policejní komisařství

BODNOUT SE - být při něčem chycen

BOURANDA - krádež

BRNĚNÍ - poplašné zařízení

CINKANINA - peníze

CULÍK - nástrčka na vyhození klíče ze zámku

ČADILOVÉ - detektivové

ČERNÝ BÝTI - být bez peněz

ČUBA - visací zámek

DEREKCE - IV. oddělení pražského policejního ředitelství (bezpečnostní)

DUPÁRNA - četnická stanice

FEXÍR - patentní zámek

HÁČEK - paklíč

HASÁK - nůž na trhání pláště pokladen

CHLUP - strážník

JISKRU PRASKNOUT - vyrazit okenní tabulku

KAČENA - nedobytná pokladna

KASAŘ - lupič pokladen

KLEMPÍŘ - četník

KLIMAK - paklíč

KUKAŇ - nedobytná pokladna

LIŠKA - zlato

NÁSTRČ - prsten

NIKLŠTÁL - nástroje k vylupování pokladen

PÁRO - páčidlo

STRÍKAČKA - pistole, revolver

ŠTÍPÁKY - nůžky na visací zámky

TVRDÁ - nedobytná pokladna

VERCAJK - nářadí

VYBÍLIT - vykrást

ZAKASTROLOVAT - zavřít.

JUDr. Michal Dlouhý